ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Геннадій Євгенович БЕРШОВ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ
https://orcid.org/0000-0002-3439-5544

Використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів сприяє «отриманню доказів у кримінальних провадженнях, яке досягається спеціалістом шляхом надання допомоги слідчому в застосуванні експертно-криміналістичних методів і засобів при збиранні, вивченні (дослідженні), перевірці, оцінці та використанні доказів» [1, с. 192]. Разом із тим використання спеціальних знань не зводиться виключно до допомоги спеціаліста. Використання спеціальних знань – це користування допомогою обізнаних осіб, які є носіями спеціальних знань у різних галузях. Проте, щоб така діяльність справді була продуктивною та забезпечувала ефективність досудового розслідування військових злочинів, потрібно визначити специфіку використання спеціальних знань з урахуванням форми та способу їх застосування.

Зокрема, процесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів визначені в положеннях кримінального процесуального законодавства, в той час як організаційні форми закріплені в положеннях підзаконних нормативно-правових актів. При цьому вагому роль саме у збиранні доказів під час розслідування військових злочинів відіграють саме процесуальні форми використання спеціальних знань, однією з яких є залучення експерта.

Залучення особи, «яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» [2] на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [3], в якості експерта. Підстави та процесуальний порядок залучення експерта передбачені в ст. ст. 242–244 КПК України. За результатами проведення судової експертизи складається висновок експерта, який є джерелом доказів у кримінальному провадженні. При цьому відповідно до ст. 101 КПК України «кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях»; «запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта» [3].

© Бершов Г. Є., 2022

З наведеного помітно, що «сутність експертизи полягає в тому, що експерт самостійно на основі спеціальних знань досліджує надані йому об'єкти, явища та процеси і на цій підставі встановлює нові фактичні дані і складає висновок, що є джерелом доказів» [4, с. 6]. При цьому залучення експерта до кримінального провадження на стадії досудового розслідування є процесуальною формою використання спеціальних знань. Реалізується вказана форма використання спеціальних знань саме шляхом призначення судових експертиз. Останні згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» є «дослідженнями на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [2].

Крім того, залученню експерта як формі використання спеціальних знань узагалі та під час розслідування військових злочинів зокрема властиві ознаки, які визначають її сутність і специфіку. Зокрема, серед останніх варто виокремити наступні:

1) необхідність використання саме цієї форми зумовлена такими чинниками:

– особливості механізму вчинення військових злочинів впливають на організацію та здійснення їх досудового розслідування. Вказані властивості, обумовлені: сферою їх учинення (військова сфера, суспільні відносини, що пов'язані з дотриманням установленого порядку проходження та несення військової служби); обстановкою (час, місце, період проходження та несення військової служби, як-то особливий період, бойова обстановка і т. п.); типовими ознаками особи злочинця та типовими способами вчинення цих правопорушень;

– без використання спеціальних знань неможливе повне встановлення обставин, що підлягають доказуванню та мають важливе значення для кримінального провадження;

2) судова експертиза є дослідженням певних об'єктів з використанням спеціальних знань у певній галузі;

3) судова експертиза – це поєднання наукової обґрунтованості й апробованості дослідження;

4) залучений експерт є незалежним у виборі методів дослідження;

5) суб'єктом указаної форми використання спеціальних знань є виключно судовий експерт;

6) результатом використання спеціальних знань у формі залучення експерта є складання письмового висновку експерта, який є джерелом доказів.

Діяльність із залучення експерта під час досудового розслідування військових злочинів є поетапною та включає дії з підготовки об'єктів та інших матеріалів, необхідних для призначення експертизи; призначення судової експертизи; оцінку висновку експерта. Більше за все, результативність експертного дослідження та повнота висновку експерта напряму залежать від якості підготовки уповноважених суб'єктів до призначення експертизи. Зокрема, мова йде про проведення всіх необхідних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій заради отримання вихідної інформації, достатньої для визначення виду судової експе-

© Бершов Г. Є., 2022

ртизи, черговості призначення, а також переліку питань, які слід вирішити експертові під час проведення експертного дослідження. Крім того, потрібно отримати об'єкти експертного дослідження у вигляді та якості, що забезпечують їх придатність для вирішення завдань судової експертизи (як діагностичного, так і ідентифікаційного характеру).

Щодо особливостей залучення експерта під час розслідування військових злочинів, окреслимо які види судових експертиз можуть призначатися в таких кримінальних проваджень та для вирішення яких завдань. Зокрема, для встановлення наявності ознак підробки в документах, які врегульовують питання кадрового забезпечення, порядку несення військової служби, обліку військового майна тощо призначають технічні експертизи документів. Під час їх проведення досліджуються реквізити та матеріали документів. Крім того, задля встановлення обставин, що характеризують емоційно-психологічний стан військовослужбовця, його схильність до вчинення суїциду рекомендовано призначати судово-психологічні експертизи. У випадку розслідування військових злочинів, пов'язаних із завданням потерпілій особі фізичної шкоди та/чи настання її смерті варто залучати експерта для призначення судово-медичної експертизи. Окремо зазначимо, що з метою визначення обґрунтованості прийнятих у військовій сфері рішень призначаються та проводяться військові експертизи.

Отже, використання спеціальних знань є характерними і для досудового розслідування військових злочинів, оскільки цей процес потребує від слідчого знання багатьох аспектів урегулювання порядку проходження військової служби та особливостей несення такої служби. Однією з форм використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів є залучення експерта до кримінального провадження. Залученню експерта як формі використання спеціальних знань узагалі та під час розслідування військових злочинів зокрема властиві ознаки, які визначають її сутність і специфіку. Під час розслідування військових злочинів для вирішення завдань кримінального провадження та з'ясування в повному обсязі обставин, що підлягають доказуванню, експерт може залучатися для проведення таких видів судових експертиз: технічної експертизи документів; товарознавчої експертизи військового майна, техніки та обладнання; військової експертизи; судово-психологічної, судово-медичної експертиз тощо.

Список використаних джерел:

1. Бишевець О.В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 2. С. 187–193.

2. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038–XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 28. Ст. 232.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

4. Тіщенко В.В., Бєлік Л.С., Самойленко О.А., Тіщенко Ю.В. Щодо сутності правової природи судової експертизи у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза.* 2021. Вип. 66. С. 5–14. DOI: https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.01.

© Бершов Г. Є., 2022